

การดำรงชีวิตที่ถูกต้อง

พระธรรมโกศาจารย์
(พุทธทาส อินฺทปญฺโญ)

สวนโมกขพลาราม
ต.เลม็ด อ.ไชยา จ.สุราษฎร์ธานี

ปีที่พิมพ์ กันยายน ๒๕๔๔
จัดพิมพ์โดย ธรรมทานมูลนิธิ สวณโมกขพลาราม

ผู้สนใจหนังสือเล่มนี้สามารถติดต่อได้ที่

ธรรมทานมูลนิธิ

๖๘/๑ หมู่ ๖ ต.เลม็ด อ.ไชยา จ.สุราษฎร์ธานี ๘๔๑๑๐

โทร. ๐-๗๗๔๓-๑๕๙๖, ๐-๗๗๔๓-๑๖๖๑-๒

โทรสาร. ๐-๗๗๔๓-๑๕๙๗

(ลิขสิทธิ์ไม่สงวนสำหรับการพิมพ์แจกเป็นธรรมทาน สงวนเฉพาะการพิมพ์จำหน่าย)

อุทิศนา

ลอยธรรมะมาลัย แผ่ธรรมะรังษี มันหมายจะเสริมศาสน์ ปลอดภัยพินาศ, คง หากแล้งพระธรรมญาณ จะครองโลกเป็นอากร จะทุกข์ทนทั้งคืนวัน ด้วยเหตุอุ้งการ	ลงสู่โลกอันเบียดบีบ ตามพระพุทธทรงประสงค์ ฯ สถาปนโลกให้อยู่ยง เป็นโลกศุขสถาพร ฯ อันธพาลกลีบร ให้เลวสู่ผู้ไตร่จ্ঞาน ฯ พิฆาตกันบมีประมาณ เข้าครองโลกวิโยคธรรม ฯ
บรรชั้พระพุทธองค์ ตามแนวพระธรรมนำ เผยแผ่พระธรรมทาน แปดหมื่นสี่พันนัย	จึงประสงค์ประกอบกรรม ให้โลกผองผ่องพันภัย ฯ ให้ไพศาลพิชิตชัย อุทิศทั่วทั้งปถพี ฯ

พ.ท.

๒๕๒๓

การดำรงชีวิตที่ถูกต้อง

บรรยายธรรมประจำวันเสาร์ ภาคอาสาฬหบูชา
ชุด ธรรมะโดยหลักพื้นฐาน ครั้งที่ ๓
๓ สิงหาคม ๒๕๖๔

ท่านสาธุชน ผู้มีความสนใจในธรรมทั้งหลาย,

การบรรยายประจำวันเสาร์ แห่งภาคอาสาฬหบูชา
ในวันนี้ อาตมาจะได้กล่าวเรื่อง ธรรมชาติพื้นฐาน ต่อไป
เป็นครั้งที่ ๓.

ใน ครั้งที่ ๑ ได้พูดถึง ธรรมชาติพื้นฐาน คือการ
เป็นไปของธรรมชาติ ตามธรรมชาติ มีอยู่ตามธรรมชาติอย่างไร,
ในครั้งที่ ๒ ได้กล่าวถึง ปัญหาที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติพื้นฐาน

คือความทุกข์ ในเมื่อปฏิบัติไม่ถูกต้องตามกฎหมายเกณฑ์ของธรรมชาติพื้นฐาน, ในครั้งนี้จะกล่าวถึงการดำรงชีวิตที่ถูกต้อง ตามธรรมชาติพื้นฐาน.

ท่านทั้งหลายจะต้องติดต่อข้อความเหล่านี้กันให้ดี ๆ ว่ามันมีธรรมชาติพื้นฐานอยู่อย่างนั้น ๆ อย่างตายตัว เมื่อไม่ทำให้ถูกต้อง ก็เกิดความทุกข์ขึ้นมา, เราจึงต้องมีการดำรงชีวิตที่ถูกต้อง คือถูกต้องต่อธรรมชาติพื้นฐานนั่นเอง, เรียกว่า เป็นเรื่องธรรมชาติพื้นฐานไปทั้งหมด.

ในวันนี้จะได้กล่าวถึงการดำรงชีวิตที่ถูกต้องตามธรรมชาติพื้นฐาน อย่างที่กล่าวมาแล้วข้างต้น, เราจะต้องปรับปรุงให้ชีวิตมีการดำรงอยู่ หรือจะเรียกว่าการเป็นไปอยู่ก็ได้ ให้กลมกลืนกันกับหลักธรรมชาติพื้นฐาน.

ความหมายของสิ่งที่เรียกว่าชีวิต.

ในขั้นแรกนี้จะพูดกันถึงเรื่อง สิ่งที่เรียกว่าชีวิต, แล้วจึงจะค่อยพูดถึงเรื่องวิธีดำรงชีวิต โดยธรรมชาติพื้นฐาน. คำว่า ชีวิต ชีวิตนี้ พุทธบริษัทก็มีความหมายตามแบบของพุทธบริษัท, ชาวบ้านหรือนักศึกษาแขนงอื่น เขาก็มีความหมายไปตามแบบนั้น ๆ.

เช่น **แบบวิทยาศาสตร์** คำว่า **ชีวิต** ก็หมายถึง **ความที่มันยังสดอยู่ได้** ของใจกลางของเซลล์หนึ่ง ๆ, ใจกลางของเซลล์หนึ่ง ๆ ยังไม่ตาย ยังประกอบกันอยู่ด้วยกัน ก็เป็นชีวิต, แล้วก็มีลักษณะงอกงาม นี้เรียกว่าชีวิตตามวิชาวิทยาศาสตร์พื้นฐานอีกเหมือนกัน.

ที่นี้ **ชีวิต** ตามความหมายในภาษาชาวบ้าน นี้ก็พอจะเข้าใจกันอยู่ เพราะใคร ๆ ก็พูดเป็นทั้งนั้นแหละว่ามีชีวิต หรือมีชีวิตอย่างไร, สรุปใจความสั้น ๆ ก็คือว่ามันยังไม่ตาย มันยังหายใจอยู่ มันยังกระดูกกระดูกได้อยู่, คำว่า **ชีวิต** ในภาษาชาวบ้านมันก็มีความหมายง่าย ๆ อย่างนี้แหละ.

ที่นี้ความหมายของคำว่า **ชีวิต** ขึ้นมาในรูปคำบาลีว่า **อาชีโว, อาชีวะ** แปลว่า **ดำรงชีวิต**. นี่ก็คือการดำรงชีวิตอยู่นั่นเอง เรียกว่าชีวิต; **เมื่อดำรงชีวิตอยู่อย่างถูกต้อง ก็เรียกว่ามีชีวิตอันถูกต้อง**. การดำรงในที่นี้ ก็หมายถึงการกระทำที่ **ให้ชีวิตมันรอดอยู่ได้, ไม่ให้มันตาย, แล้วไม่ให้มันเจ็บไข้ได้ป่วย** ตามที่ตนต้องการ, พยายามดำรงอยู่ในลักษณะที่พอใจให้ได้มากที่สุดเท่าไรตามที่ตนต้องการ แม้ว่าชีวิตตามธรรมดาของสังขารจะมีการเปลี่ยนแปลง มีความเจ็บไข้ได้ป่วย มีทุกขเวทนา มันก็เป็นเรื่องของชีวิต. **เราก็ดำรงชีวิตชนิดนั้นให้อยู่ในสภาพที่น่าปรารถนามากที่สุดเท่าที่จะมากได้**

คำว่า **ชีวิต** ในลักษณะอย่างนี้ หมายถึงระบบการเป็นอยู่ ทั้งระบบทีเดียว.

ที่นี้ ถ้าพูดตามภาษาอภิธรรม เขาก็พูดว่า การประชุมแห่งรูป แห่งจิต แห่งเจตสิก ๓ อย่างนี้ เรียกว่า **มิชีวิต**; รูป คือร่างกายก็ยังเป็นอยู่อย่างถูกต้อง, แล้วก็มีส่วนที่เป็นจิต คือเป็นประธาน รู้สึกคิดนึกได้ นี้ก็มีอยู่อย่างถูกต้อง, แล้วก็เจตสิก คือคุณสมบัติของจิต หรือสิ่งที่ต้องเกิดกับจิต สิ่งที่ปรุงแต่งจิตให้เป็นรูปแบบหนึ่ง ๆ เรียกว่า เจตสิก นี้ก็อยู่อย่างถูกต้อง, **เมื่ออยู่กันด้วยดี** ยังอยู่กันด้วยดี ทั้งรูปทั้งจิต ทั้งเจตสิก ก็เรียกว่า **ชีวิต**.

ที่นี้ ภาษาธรรมะที่สูงไปกว่าที่เป็นภาษาชาวบ้าน พูดกัน พระคัมภีร์ก็กล่าวถึง, นักศึกษาค้นคว้าก็ค้นคว้า เรียกว่าตามแบบที่เรียกกันอย่างสมัยใหม่ว่า **อภิปรัชญา**, อภิปรัชญา, คำว่า **ชีวิต** ก็มีความหมายถึง**ชีวิตนิรันดร**. ชีวิตที่ยังตายได้นี้ไม่เรียกว่าชีวิต ต้องเป็นชีวิตที่ตายไม่ได้อีกต่อไป, เป็นชีวิตนิรันดร นั้นจึงจะเรียกว่าชีวิต. ความหมายในทางสูงสุด ยิ่งไปกว่าอภิธรรม เราจะเรียกว่าอภิปรัชญา ก็เป็นชีวิตชนิดที่เป็นนิรันดร, ชีวิตลูกนกกระจะอกที่ยังตายเกิด ๆ ตายเกิด อยู่นี้ ยังไม่ใช่ชีวิต, **ต่อเมื่อเป็นชีวิตนิรันดร** ไม่เกิดไม่ตาย ไม่เปลี่ยนแปลง ไม่อะไรหมด ตอนนั้นแหละ จึงจะเรียกว่า

ชีวิต, มันก็น่าสนใจอยู่.

ที่นี้ ตามความหมายหรือความมุ่งหมายของการบรรยายชุดนี้ คำว่า ชีวิต นั้น หมายถึงสิ่งที่มีปัญหาหรือมีความทุกข์, มีปัญหาหรือมีความทุกข์ หรือมีสิ่งที่ไม่พึงปรารถนามีอยู่ในตัวชีวิต. พุดให้ชัดให้ตรงลงไปก็คือ **ตัวความทุกข์ในชีวิตนั้นแหละคือตัวชีวิต** จึงพุดได้เลยว่า ความทุกข์คือตัวชีวิต, ชีวิตคือความทุกข์, เพราะชีวิตเป็นสิ่งที่มีการปรุงแต่งขึ้นมา แล้วก็เปลี่ยนแปลงไป, แล้วก็เกิด - ดับ เกิด - ดับ; **เอาตัวความทุกข์เป็นชีวิตก็ได้, เอาตัวชีวิตเป็นความทุกข์ก็ได้**, ชีวิตกับความทุกข์ก็เลยเป็นสิ่งเดียวกัน.

นี่คำว่า ชีวิต มันมีความหมายได้หลายแง่หลายมุมอย่างนี้; ถ้าเราถือเอาสำหรับพุดจาไม่ตรงกัน มันก็พุดกันไม่รู้เรื่อง, เดียวนี้เราก็ควรจะพุดกันรู้เรื่อง เพราะว่าเราจะถือเอา**ตัวความทุกข์** ในชีวิตนั้นแหละว่าเป็น**ชีวิต**, จะต้องจัดการกับสิ่งนั้น คือ ให้มีการดำรงอยู่ในลักษณะที่พอทนได้ หรือไม่เป็นทุกข์.

ชีวิตควรมีอยู่โดยไม่ยึดเอาความทุกข์มาเป็นของตน.

ชีวิตบุดูชน คนโง่เขลา ยึดมันถ้อมันในเรื่องตัวตน - ของตนมากเกินไป มันก็อยู่ด้วย**ความทุกข์** จนกระทั่งว่า

ตัวความทุกข์นั้นแหละเป็นตัวชีวิตไปเสียเลย. ทีนี้เขาได้ยินได้ฟัง ได้รับคำแนะนำสั่งสอนให้มีความรู้ความเข้าใจ ปฏิบัติไปจนความทุกข์นั้นเบาบางลง, ความทุกข์นั้นเบาบางลง จนกระทั่งไม่รู้สึกรู้ว่าเป็นทุกข์เลย, แม้ว่าชีวิตร่างกายมันจะเป็นทุกข์ ก็ให้มันเป็นไปตามแบบของร่างกาย, แต่จิตใจไม่รู้สึกรู้ว่าเป็นทุกข์. พูดอย่างนี้อาจจะไม่มีใครเชื่อ หรือจะมีบางคนคัดค้านว่า มันเป็นเรื่องที่เป็นไปไม่ได้ คือ **มีชีวิตอยู่ชนิดที่เป็นไปตามธรรมดาสามัญอยู่** แล้วก็**ไม่มีความรู้สึกว่าเป็นทุกข์เลย.**

ขอทำความเข้าใจกันที่ตรงนี้แหละ ว่ามันเป็นสิ่งที่มีได้, เป็นสิ่งที่มีได้, แล้วพุทธศาสนาหรือ**พระธรรม** นี้ก็มุ่งหมายที่ตรงนี้ **มุ่งหมายที่จะทำความรู้สึกที่เป็นทุกข์นั้นแหละให้มันหมดไป** ให้มันหมดไป, ให้จิตใจมันปลื้มตัวออกมาเสียได้จากความทุกข์ หรือ**ไม่ไปยึดถือเอาความทุกข์มาเป็นความทุกข์ของตน.**

นึกถึง**พระอรหันต์**ก่อนก็ได้ เป็นพระอรหันต์แล้ว ก็ยังเป็นคน, เป็นคน ๆ อยู่ นั่นแหละ ยังต้องกินอาหาร ยังต้องอาบน้ำ ยังต้องถ่ายอุจจาระ ถ่ายปัสสาวะ ยังต้องบริหารร่างกาย ร่างกายนั้นมันยังมีโรคภัยไข้เจ็บ; แต่ว่า**ท่านไม่เป็นทุกข์** เหมือนอย่างที่คนทั้งปวงเป็นทุกข์; แม้ความเจ็บปวดจะเกิดขึ้น ก็รู้สึกว่ **โธ่, มันก็สักว่าความเจ็บปวด ที่ความรู้สึกที่**

ระบบประสาทเท่านั้น ไม่มีตัวกูเป็นทุกข์, ไม่มีตัวกูเป็นเจ้าของความทุกข์ คือไม่มีตัวตน. ดังนั้นพระอรหันต์จึงมีจิตใจที่ชนะความทุกข์ **เพราะว่าจิตใจนั้นอบรมเป็นอย่างดี, อบรมไว้เป็นอย่างดี** มีความรู้ มีความเข้าใจ มีความเห็นแจ้ง มีกำลังจิต มีอะไรทุกอย่าง พอที่จะระงับความทุกข์ ตามแบบที่คนธรรมดา ๆ เขามีอยู่นั้นเสียได้ จึงไม่มีความทุกข์ในความหมายที่น่ากลัว หรือเป็นการทรมาน; แม้จะมีความเจ็บปวด **เป็นทุกข์เวทนาบ้าง** ก็มองเห็นเป็นสักว่าเวทนาเท่านั้น, นั้นเป็นสักว่าเวทนาเท่านั้น ไม่ใช่ความทุกข์ของเรา.

ข้อนี้ควรจะพยายามทำความเข้าใจให้ดี ๆ ก็จะเข้าใจเรื่องของความทุกข์ได้มากขึ้น ไม่ใช่ว่าพระอรหันต์จะไม่เจ็บไม่ไข้ หรือไม่มีอาการอย่างที่เขาฝึกกัน; แม้จะมี ก็ไม่รู้สึกรู้ว่ามีตัวเราเป็นทุกข์ หรือเป็นความทุกข์ของเรา ท่านเห็นเป็นแต่เพียงว่าเวทนาที่เกิดอยู่ที่นั่น ที่อวัยวะส่วนนั้นตามธรรมชาติตามธรรมดา. ให้เวทนา เป็นสักแต่ว่าเวทนา, **เวทนาไม่ใช่ของเรา เวทนามิใช่ของเวทนา** มันเป็นธรรมชาติธรรมดา; ถ้าไม่อย่างนั้นแล้ว มันจะรู้สึกเสมือนหนึ่งว่า **เราเป็นเจ้าของเวทนานั้น**, แล้วเวทนานั้นก็เป็นของเรา **ถ้าอย่างนี้ก็จะต้องได้รับความทุกข์ทรมาน** ตามแบบความหมายคนธรรมดา, พุดกันทั่วไปว่าเป็นทุกข์คือมันเป็นทุกข์หมดทั้งจิตทั้งใจ **ทั้งความรู้สึกว่าเป็นตัวเรา, เรา**

กำลังเป็นทุกข์อย่างยิ่ง, เรากำลังจะตาย หรืออะไรทำนองนี้.

ถ้าแยกเวทนาออกไปเสียได้ คือไม่เป็นเรา หรือไม่เป็นของเราแล้ว ความรู้สึกมันรู้สึกอีกอย่างหนึ่ง, นี้เรียกว่า **ดับทุกข์กันโดยตรงในชีวิตนี้** ในอัตตภาพนี้ มันก็ทำได้ อย่างนี้, คือไม่โง่ไม่หลง ไปจับฉวยเอาความเจ็บปวดนั้นมาเป็นความทุกข์ของตน ปล່อยให้เป็นที่สักว่าเวทนาอย่างหนึ่งในเวทนาทั้งหลาย, ให้เวทนาเป็นไปตามเรื่องของเวทนา ตามธรรมชาติตามธรรมดาในโลกนี้. นี่ดำรงชีวิตในลักษณะอย่างนี้ ก็จะทำให้ชีวิตนั้นไม่เป็นทุกข์, เป็นทุกข์ก็เป็นของเวทนาของสังขารไปตามเรื่อง ไม่มาเป็นของเรา หรือไม่มาเป็นของจิตที่มีความยึดถือว่าของเรา.

ทุกชีวิตต้องไม่ยึดมั่นถือมั่น.

เรื่องนี้เป็นเรื่องสำคัญที่สุด และทั้งหมดทั้งดั้นด้วยของพระพุทธศาสนา คือการ**ไม่ยึดมั่นถือมั่นอะไรโดยความเป็นของเรา เป็นหลักพื้นฐานทั่วไป** ตั้งแต่ต้นที่สุด จนปลายที่สุด; จะขอยกตัวอย่างว่า **แม้แต่เด็ก ๆ ก็ควรจะมีความรู้เรื่องไม่ยึดมั่นถือมั่น** มิฉะนั้นมันจะดิ้นรนเป็นทุกข์เมื่อมีความเจ็บปวดมากเกินไป, หรือว่าแม่เมื่อของเล่น เช่นตุ๊กตา

“อย่าหมายมันอะไร
ให้เป็นตัวตน-ของตนมากเกินไป
จนต้องเป็นทุกข์ทุกคราว
ที่สิ่งนั้นเปลี่ยนแปลงไป”

เป็นต้น ของเขาแตก เขาก็จะร้องไห้เหมือนกับจะตาย, หรือว่า
เด็ก ๆ ที่ยึดมันถือมันเกินไป พอสอบไล่ตกก็ร้องไห้เหมือนจะตาย,
หรือบางทีก็ไปฆ่าตัวตายเสีย ก็เคยได้ยินว่ามีเหมือนกันในบาง
กรณี นี่เพราะยึดมันถือมันเกินไป.

ดังนั้นแม้แต่เด็กเล็ก ๆ ก็ควรจะมีควมรู้เรื่องไม่ยึดมัน
ถือมันได้เป็นพื้นฐาน อย่าหมายมันอะไร ให้เป็นตัวตน-
ของตนมากเกินไป จนต้องเป็นทุกข์ทุกคราวที่สิ่งนั้น
เปลี่ยนแปลงไป. ให้ตั้งตนอยู่ในสภาพที่ถูกต้องหรือพอดี;
อะไรมีจะต้องกิน จะต้องใช้ จะต้องทำ ก็กิน ก็ใช้ ก็ทำ
ก็เกี่ยวข้องไปตามสมควร แต่ไม่ต้องยึดมันถือมันหรือหมายมัน
ให้เป็นตัวตนหรือเป็นของตน จนกระทั่งว่าพอสิ่งนั้น
เปลี่ยนแปลงหรือแตกดับลงไป ก็เป็นทุกข์เหลือประมาณ คือ
เกินจำเป็น ถึงกับไปฆ่าตัวตายอย่างนี้; นี่แม้แต่เรื่องเด็ก ๆ

แม้แต่พวกเด็ก ๆ ก็ควรจะมีความรู้เรื่องความไม่ยึดมั่นถือมั่น.

ถ้าเป็นคนหนุ่มคนสาวขึ้นมา ก็ยังจะต้องมีความรู้เรื่องความไม่ยึดมั่นถือมั่น มิฉะนั้นจะมีเรื่องที่จะต้องร้องไห้ มากเกินไป, มีเรื่องที่จะต้องฆ่าตัวตายมากเกินไป, แล้วเหมือนกับที่ฆ่าตัวตายกันอยู่เป็นประจำ เรียกว่าผิดหวัง ผิดหวังอย่างยิ่งในเรื่องของความรัก แล้วก็ฆ่าตัวตาย.

ที่นี้มาถึงคนที่อยู่เป็นคู่ผัวตัวเมีย **สามีภรรยา**กันแล้ว ก็ไม่จำเป็นจะต้องยึดมั่นถือมั่น, นี้อาจจะต้องมีความรู้เรื่องไม่ยึดมั่นถือมั่น; ถ้ามันผิดหวังเกี่ยวกับเรื่องภรรยาสามี ก็ไม่ต้องฆ่าตัวตาย, แล้วก็ไม่ต้องฆ่าคนอื่นให้ตายด้วย. เดียวนี้พอมีเรื่องขึ้นมา มันก็ฆ่าตายทุกคน แล้วก็ฆ่าตัวเองตาย. นี้เรียกว่ามันเกินไป เพราะมันมีความยึดมั่นถือมั่น.

ที่นี้เป็นคนสูงอายุแล้ว เขาก็จะต้องรู้จักปล่อยวางไปตามลำดับ, ไม่ยึดมั่นถือมั่น; มิฉะนั้นมันก็จะต้องมีความทุกข์เพราะสิ่งต่าง ๆ ที่ไม่เป็นไปตามที่ตัวต้องการ, กระทั่งว่าเป็นคนแก่คนเฒ่า กำลังจะเข้าโลงอยู่แล้ว ก็ต้องรู้จักสลัดความยึดมั่นถือมั่นให้ลดน้อยลง จะเป็นชีวิตที่น่าดู. ถ้าคนแก่ ๆ มีความยึดมั่นถือมั่นน้อยลง ก็จะเป็นสุข, จะเป็นคนแจ่มใสสดชื่น เหมือนกับว่ากลับหนุ่มขึ้นมา คือโดยจิตใจนั้นมันกลับหนุ่มขึ้นมา; แม้ร่างกายจะชรา จะเหี่ยวแห้ง แต่จิตใจนั้นมันจะ

หนุ่มขึ้นมา คือเป็นความสุขสงบ ไม่มีทุกขวิรือน ไม่ดิ้นรน เพราะมีความรู้เรื่องนี้ เรื่องความไม่ยึดมั่นถือมั่น, เป็นผู้ยิ้มเยาะได้ในทุกกรณี ไม่ว่าจะอะไรจะเกิดขึ้น.

จึงหวังว่าท่านทั้งหลายจะได้มองเห็นว่า เรื่องความไม่ยึดมั่นถือมั่นนั้นจำเป็นสำหรับทุกคน; มิใช่ว่าจะเอาไว้สอนแต่บางคน หรือสอนคนที่สูงอายุแล้ว. เมื่ออาตมานำเรื่องนี้ เรื่องไม่ยึดมั่นถือมั่นออกมาเผยแผ่นี้ ก็ถูกคัดค้าน ถูกตัดพ้อ ถูกต่อว่า ถูกด่า ถูกประณาม ว่าบ้าแล้ว เอาเรื่องที่ไม่ควรจะทำ มาสอนก็เอามาสอน, เรื่องที่ไม่ควรจะทำมาสอนคนตามธรรมดา ก็เอามาสอน ข้อนั้นมันเป็นความโง่ของคนโง่ที่พูดเช่นนั้นเอง. เขาไม่รู้ว่าความไม่ยึดมั่นถือมั่นนี้เป็นความรู้ที่สำคัญที่จะต้องรู้ แม้แต่ลูกเด็ก ๆ, ถ้ารู้บ้าง มันจะมีความทุกข์น้อยลง; เพราะฉะนั้น ก็ควรให้เด็ก ๆ ได้รู้เรื่องนี้ตามสมควรแก่อัตตภาพ จะได้มีความทุกข์น้อยลง.

ยิ่งกว่านั้นมันก็จะป็นจุดตั้งต้นที่ดี คือเขามีความรู้ที่เป็นจุดตั้งต้นถูกต้อง แล้วตั้งต้นด้วยดี, ความรู้เรื่องนี้ก็จะเจริญ ออกงามไปตามลำดับ อายุมากเข้า เขาก็จะรู้จักทำให้ยึดมั่นถือมั่นน้อยเข้า ๆ บางทีจะทันกับเวลาสุดท้าย คือหมดความยึดมั่นถือมั่นเสียได้ก่อนแต่ที่จะตายเข้าโลง, นี่มันเป็นความดีอย่างนี้. หัวใจของพุทธศาสนา มันก็ไม่มีเรื่องอื่นนอกจาก

เรื่องนี้ คือการรู้ว่าสิ่งทั้งปวงไม่ควรยึดมั่นถือมั่น, สอนลูก
เด็ก ๆ สอนเด็กโต สอนหนุ่มสาว สอนพ่อบ้านแม่เรือน
สอนคนแก่คนเฒ่าให้รู้เรื่องนี้ นั่นแหละคือการสอนพระพุทธ-
ศาสนาโดยแท้จริง, เป็นพุทธศาสนาจริง เป็นหัวใจพุทธศาสนา
จริง ให้รู้ไว้จริง ก็จะไม่เสียที่ที่ว่า เราเป็นพุทธบริษัท นับถือ
พระพุทธศาสนา.

การดำรงชีวิตชนิดมีหลักพื้นฐานถูกต้อง.

เดี๋ยวนี้ก็มาถึงข้อที่ว่า จะต้องดำรงชีวิตที่ถูกต้อง
ตามแบบพื้นฐานนั้นอย่างไร, เมื่อมีชีวิตตามธรรมตามนั้น
มีการเปลี่ยนแปลง แล้วผู้ไม่รู้ก็มีความทุกข์ หรือดิ้นรน ขึ้นลง
ไปตามความเปลี่ยนแปลง, ไม่ว่าจะขึ้นไม่ว่าลงมันเหนื่อยทั้งนั้น
แหละ กระโดดขึ้นหรือกระโดดลงมันเหนื่อยทั้งนั้น, ความ
ยินดี - ยินร้ายมันเหนื่อยเท่ากัน, ความรัก ความโกรธ ความ
เกลียด ความกลัวอะไรต่าง ๆ มันมีความเหนื่อยเท่ากัน, มัน
ไม่ใช่ความสงบหรือพักผ่อน. เราจะต้องรู้จักจัดรู้จักทำให้ชีวิต
นี้มีความพักผ่อน คือความสงบ อย่ากระโดดโลดเต้นไปตาม
สังขาร ที่เข้ามาในรูปแบบของอารมณ์ต่าง ๆ มาช่วยๆ ให้ขึ้น
ให้ลง เกิดความยินดี - ยินร้าย.

ดำรงชีวิตอยู่ชนิดที่โลกไม่ว่างจากพระอรหันต์.

เมื่อถามว่าจะดำรงชีวิตอย่างไร จึงจะถูกต้องตามหลักพื้นฐานนั้น ? เรามีหลักพระบาลี ถือเป็นหลัก คือบาลีที่พระพุทธองค์ตรัส เมื่อจวน ๆ จะปรินิพพานอยู่แล้ว แก่สุภทัตตะปริพาชก ว่า สเจเม สุภตฺต ภิภฺช สมมา วิหเรยฺยํ อสุญฺญเณ โลกโ อรหนฺเตหิ อสุส, แปลว่า ตูก่อนสุภทัตตะ ถ้าภิภชทั้งหลายเหล่านี้ จะเป็นอยู่โดยชอบไซ้ร้ โลกก็จะไม่ว่างจากพระอรหันต์, ตรัสเป็นหลักกลางที่สุด กลาง ๆ ที่สุดว่า ถ้าภิภชเหล่านี้ จักเป็นอยู่โดยชอบไซ้ร้ โลกก็จะไม่ว่างจากพระอรหันต์; เมื่อถามว่าจะดำรงชีวิตอย่างไร, เราก็จะตอบอย่างกำปั้นทุบดินว่า **ดำรงชีวิตชนิดที่โลกไม่ว่างจากพระอรหันต์.**

ขอให้ทุกคนมีความมุ่งหมาย มีความตั้งใจ ที่จะดำรงชีวิตของตน ดำรงชนิดที่โลกจะไม่ว่างจากพระอรหันต์. ใครเขาจะหาว่าอวดดี จะเป็นพระอรหันต์ ก็ได้ ไม่เป็นไร; เพราะว่าการดำรงชีวิตชนิดนั้นมันดับทุกข์ มันป้องกันความทุกข์ มันจะดับทุกข์ได้สิ้นเชิง, ถือเป็นหลักครั้งแรกว่า **จะดำรงชีวิตชนิดที่โลกไม่ว่างจากพระอรหันต์, นี่คือการดำรงชีวิตที่ถูกต้องตามหลักพื้นฐาน.** คำพูดนี้ใช้เป็นหลักพื้นฐานได้ทั่วไป ได้ตลอดตั้งแต่ต้นจนปลาย.

เป็นอยู่โดยอริยมรรคมีองค์ ๘.

เอ้า, ทีนี้ก็ต้องถามกันต่อไปว่า **ดำรงชีวิตอย่างไร** **โลกจึงจะไม่ว่างจากพระอรหันต์**? มันก็ตามหลักพระพุทธศาสนา นั่นแหละ ที่ใกล้ชิดที่สุด ที่ใกล้ชิดที่สุดที่เราได้ยินได้ฟังกันอยู่มากที่สุด ก็คือ **ดำรงชีวิตตามอัฐสังคิมมัคค์** ดำรงชีวิตตามอัฐสังคิมมรรค.

เรื่องนี้ก็พูดมาหลายครั้งหลายหนแล้ว ตามหนทางมีองค์ ๘ ประการ, ตามหนทางที่มีองค์ประกอบ ๘ ประการ นั่นแหละเรียกว่าอัฐสังคิมมรรค. แต่ว่า **๘ ประการนั้น ต้องถูกต้อง** หมายความว่า เป็นองค์ที่ประพฤติกกระทำอย่างถูกต้อง ตามหลักที่บัญญัติไว้ในธรรมวินัยนี้, องค์ ๘ ประการนั้น ก็ได้ยินได้ฟังกันอยู่ทั่วไป แล้วก็หลายคน หรือส่วนมากก็ท่องได้ คือสวดมนต์บทนี้ได้ เรื่องอริยมรรคมีองค์ ๘. แต่อาจจะไม่มองให้ไกลให้กว้างออกไป ถึงว่ามันเป็นอะไร อยู่ในฐานะเช่นใด จะช่วยได้อย่างไร, ก็เพียงแต่ท่องได้ เป็นนกแก้วนกขุนทอง ถ้าอย่างนั้นมันก็ไม่พอ, **จะต้องรู้ จะต้องเข้าใจให้แจ่มแจ้ง ว่ามรรคมีองค์ ๘ ประการนั้น คือ ประกอบอยู่ด้วยความถูกต้อง ๘ ประการ :**

ถูกต้องกลุ่มที่ ๑ คือถูกต้องทางความคิด ความเห็น ความเชื่อ ความเข้าใจ, นี้เรียกว่า **สัมมาทิฏฐิ** -ถูกต้อง

ของทฤษฎี.

ครั้นถูกต้องของทฤษฎีแล้ว ก็มีความถูกต้องของ**ความประสงค์** หรือ**ความต้องการ**, เรียกว่า**สัมมาสังกัปปะ**. สัมมาสังกัปปะ แปลว่า **มีความประสงค์ถูกต้อง มีความปรารถนาถูกต้อง** สังกัปปะ นั้นมิได้แปลว่า **ความคิด** เหมือนกับที่บางคนพูด แปลสัมมาสังกัปปะว่า**ความคิดถูกต้อง** นั้นไม่ถูกต้องตามตัวหนังสือ, สังกัปปะ แปลว่า **ความปรารถนา** ก็คือ**ความคิดชนิดหนึ่ง** นั่นเอง, **ความคิดชนิดที่เป็นความปรารถนา** ก็เรียกว่า**สังกัปปะ** คือมุ่งหมายจะได้ หรือไฝ่ฝันจะได้, นั่นแหละคือ**สังกัปปะ** เราจะต้องมี**สังกัปปะ**ที่ถูกต้อง.

ข้อนี้ไม่เป็นไร ถ้า**มีทฤษฎี** คือ**ความคิดเห็นหรือความรู้** หรือ**ความเชื่อ** หรือ**ความเข้าใจ** ถูกต้องเป็นข้อแรกแล้ว **ความประสงค์** หรือ **ความไฝ่ฝันปรารถนา** มันก็ย่อมจะถูกต้อง. เพราะมันเป็นไปตามอำนาจของ**สัมมาทฤษฎี** คือ**จิตมันมีความรู้**อย่างไร มันก็ต้องการอย่างนั้นแหละเป็นธรรมดา.

ที่นี้ **กลุ่มที่ ๒** ก็มี **ความถูกต้องทางวาจา** คือการพูดจา เรียกว่า**สัมมาวาจา** คำพูดที่เอามาใช้พูดก็ถูกต้อง วิธีพูดก็ถูกต้อง ทำความสัมพันธ์กันด้วยคำพูดที่ถูกต้อง น้อย่างหนึ่ง เรียกว่า**ถูกต้องทางวาจา**.

แล้วก็ **ถูกต้องทางการงานที่ทำ** เรียกว่า **สัมมา-กัมมันโต** ระบุเป็นการสมทานดำรงอยู่ในศีลทางกายทุกข้อ ๆ ศีลทางกายมีกี่ข้อก็ทุกข้อ ปฏิบัติได้ดีแล้วก็เรียกว่ามีความถูกต้องในทางกาย คือทางการงาน.

แล้วก็ **มีการดำรงชีวิตถูกต้อง** ต้องมีการดำรงชีวิต ต้องมีการเพิ่มปัจจัยแก่ชีวิต ก็มีการเพิ่มปัจจัยให้แก่ชีวิตอย่างถูกต้อง คือดำรงชีวิตอยู่อย่างถูกต้อง ซึ่งเรียกว่า**สัมมาอาชีโว**.

กลุ่มนี้ก็มี ๓ : **สัมมาวาจา สัมมากัมมันโต สัมมาอาชีโว**, เป็นกลุ่มศีล.

นี่ต่อไป **กลุ่มที่ ๓ : สัมมาวาจาโม** มีความพากเพียรพยายามอยู่อย่างถูกต้อง; นี้ก็**ต้องมีสติ** ควบคุมมันไว้ ให้มันมีความพากเพียรอย่างถูกต้อง. ก็มี**สัมมาสติ** มีความพากเพียรไม่ย่อหย่อน แล้วก็**มีสติควบคุมความเพียรนั้นไว้** ให้อยู่ในสภาพที่ถูกต้อง นี้ก็เรียกว่า **สัมมาสติ**. ครั้นแล้วก็**ใช้กำลังจิตทั้งหมดตั้งมั่นอยู่ในความถูกต้อง** เรียกว่า **สัมมาสมาธิ**.

นี่ขอให้ช่วยสนใจให้มาก จนเข้าใจกันเป็นอย่างดี **อย่าให้เพียงแต่ท่องได้**; ถ้าเพียงแต่ท่องได้ มันไม่สำเร็จประโยชน์อะไรนัก. ขอให้รู้จักจนประพฤติดูอย่างครบถ้วน ให้ชีวิตนี้มีการประพฤติกกระทำอยู่อย่างครบถ้วน ตามความ

ถูกต้อง ๘ ประการ, เรียกว่าความถูกต้อง ๘ ประการนี้มันฟังง่าย ฟังง่ายกว่าที่จะพูดว่าอริยมรรคมีองค์ ๘ ประการ, แต่มันก็เรื่องเดียวกันแหละ. **อริยมรรคมีองค์ ๘ ประการ** ก็เพราะมันมีความถูกต้อง ๘ ประการนี้ **รวมตัวกันเข้าเป็นเสมือนหนึ่งหนทาง**, แต่เป็นหนทางแห่งชีวิต เรียกว่า **ทางแห่งชีวิตที่ถูกต้อง** ประกอบอยู่ด้วยองค์ ๘ ประการอย่างนี้. นี่เรียกว่าหลักพื้นฐาน หลักพื้นฐานของการดำรงชีวิตอยู่อย่างถูกต้อง.

ขอรับรองเป็นพิเศษว่า **จงได้พยายามทำความเข้าใจเรื่องอริยมรรคมีองค์ ๘ จนประพฤติปฏิบัติอยู่ที่เนื้อที่ตัวมองไปก็ให้เห็นว่า โอ, มันมีความถูกต้อง ๘ ประการนี้อยู่ในเรา.**

เป็นอยู่โดย ศีล สมาธิ ปัญญา.

ที่นี้ก็พูดต่อไปตามหลักที่ใช้พูด **ความถูกต้อง ๘ ประการนั้น** ก็คือสิ่งที่เรียกว่า**ศีล สมาธิ และปัญญา**, หากแต่ว่ากลับหัวกลับหางกันเสีย: เอา**ปัญญามาพูดก่อน** คือ สัมมาทิฐิและสัมมาสังกัปปไป **นี่ปัญญา**, แล้วสัมมาวาจา สัมมากรรมมันโต สัมมาอาชีโว **นี่เป็นศีล**, แล้วสัมมาวาจาโม สัมมาสติ สัมมาสมาธิ **นี่สมาธิ**.

ข้อนี้เอาตมาก็ถูกด่า พวกตั้งตัวเป็นครูบาอาจารย์เขา
 หว่านเสอนผิด ที่มาแนะนำว่าต้องปัญญามาก่อน. **ปัญญา
 มาก่อนศีล มาก่อนสมาธิ** นี้ไม่ใช่เราว่าเอาเอง; **พระพุทธเจ้า**
ท่านตรัสไว้เป็นหลักในอริยมรรคมีองค์ ๘ ว่าองค์ทั้ง ๘ นั้น
องค์ที่เป็นปัญญาต้องมาก่อน, แล้วองค์ที่เป็นศีลตามมา องค์
ที่เป็นสมาธิตามมา เพื่อจะได้ถูกต้อง. ถ้าไม่มีปัญญามาก่อน
แล้ว ศีลจะไม่ถูกต้อง, มันจะเหวี่ยงออกนอกกลุ่มนอกทาง เข้ารก
 เข้าพงไป หรือจะยึดมั่นถือมั่นมากเกินไป จนเป็นสัสถ์พัตต-
 ปรามาสไปเสียหมด, ประพฤติปฏิบัติอะไรก็เป็นสัสถ์พัตต-
 ปรามาสไปเสียหมด คือยึดมั่นถือมั่นโดยความเป็นของวิเศษ
 ศักดิ์สิทธิ์ มีฤทธิ์ มีเดช มีปาฏิหาริย์ เกินกว่าเหตุผลที่มีอยู่.

เช่นว่า **ศีล จะช่วยละกิเลสชั้นนอก ๆ ก็จัดให้เป็น**
เรื่องขลัง เป็นเรื่องศักดิ์สิทธิ์, เป็นเรื่องที่จะทำให้ได้อำนาจ
 อันลึกลับ อันเร้นลับอะไรไปนั้น, **นี่ถือศีลผิดความประสงค์**
มุ่งหมายอันแท้จริงของศีล ก็กลายเป็นสัสถ์พัตตปรามาส คือ
 ความโง่ของคนนั้นมันลูปคลำศีลจนสกปรกไปเสีย, กลายเป็น
 เรื่องขลังเรื่องศักดิ์สิทธิ์เรื่องนอกกลุ่มนอกทางไปเสีย, **ถ้าปัญญา**
มาก่อนมันทำอย่างนั้นไม่ได้.

ฉะนั้น จึงเอาปัญญามาก่อน **ปัญญารู้อะไรเป็น**
อย่างไร อะไรเป็นอย่างไร, กระทบปัญญาสูงสุดที่รู้ว่าสิ่ง

ทั้งหลายทั้งปวงยึดมั่นถือมั่นไม่ได้ มันก็ไม่ต้องยึดมั่นถือมั่นให้เป็นของสกปรก.

เรื่องศีลนี้จำไว้ง่าย ๆ ว่า **จงสมาทานศีล อย่าอุปาทานศีล** คืออย่ายึดมั่นถือมั่นศีลด้วยอุปาทาน, แต่ให้สมาทานศีล คือถือเอาด้วยดี ถือไว้อย่างถูกต้อง, ปฏิบัติอยู่อย่างถูกต้อง นี่เรียกว่าสมาทาน. ถ้าอุปาทาน แล้วก็มั่นยึดเอาศีลนี้เป็นเรื่องขลัง เป็นเรื่องศักดิ์สิทธิ์ เป็นเรื่องผิตรีกรรมดา, แล้วก็หวดตีหวดเด่น จะยกตนข่มท่านเพราะมีศีลด้วยอุปาทาน.

จำไว้ ๒ คำง่าย ๆ ว่า **อุปาทาน** นั้นยึดมั่นถือมั่นใช้ไม่ได้, **สมาทาน** นั้น แปลว่า ถือเอาไว้อย่างดี นี่ใช้ได้. ฉะนั้นทำอะไรทุกอย่าง ก็จงทำอย่างวิธีสมาทาน คือถือเอาไว้เป็นอย่างดี, **อย่าทำด้วยวิธีอุปาทาน** คือยึดมั่นถือมั่น มันจะเป็นทุกข์ไปตั้งแต่ต้นมือ เพราะมันหนักด้วยความยึดมั่นถือมั่นเพราะความโง่.

คำว่า **ยึดมั่นถือมั่น** นั้นต้องทำด้วยความโง่เสมอ; ถ้ามีสติปัญญามั่นไม่ยึดมั่นถือมั่น, มันจะถือเอาไว้แต่พอดี มันจะถือเอาไว้อย่างดี. ถ้าถือด้วยสติปัญญาก็จะเป็นสมาทาน, ถ้าถือเอาด้วยอวิชชาตณหา มันก็เป็นอุปาทาน, แยกคำว่าอุปาทาน กับคำว่า สมาทาน ให้ออกจากกันเสียอย่างนี้ก็จะปลอดภัย.

นี่ก็ชี้ให้เห็นว่า เรื่อง อริยอัฏฐังคิกมัคค์นั้น ก็คือเรื่อง **ศีล สมาธิ ปัญญา** แต่ว่ากลับลำดับกันอยู่. ที่เรากล่าวว่า **ศีล สมาธิ ปัญญา, ศีล สมาธิ ปัญญา** นี้กล่าวตามลำดับชั้น ลำดับค่าสูงต่ำ หรือกล่าวตามหลักวิชาการ. แต่ถ้ามาเป็น **การปฏิบัติ เป็นวิธีการของการปฏิบัติแล้ว ต้องว่าปัญญา ศีล สมาธิ, ปัญญา ศีล สมาธิ, ปัญญา ศีล สมาธิ** นั้นจึงจะเป็น การปฏิบัติที่จะได้รับผลจริง. ถ้าศีล สมาธิ ปัญญา ไม่เคยมี ปัญญามานำหน้าของศีล ของสมาธิแล้ว ศีล สมาธิ นั้นก็เฉออกข้างทาง ออกนอกกลุ่มนอกทาง ไปเป็นสัสถ์พัตตปรามาสหมด.

แต่ถ้ามี**ปัญญาหรือสัมมาทิฏฐิควบคุมอยู่** มันไม่ไป มันอยู่ในร่องในรอย, **ปัญญาก็สูงศีล สมาธิ** ให้ได้ทำหน้าที่ **ยิ่ง ๆ ขึ้น**, เมื่อสมาธิทำหน้าที่ยิ่งขึ้น ก็ส่งเสริมให้ปัญญามีกำลังมากขึ้น, ปัญญามีกำลังมากขึ้นแล้ว ก็นำ**ศีล สมาธิ** ให้เป็นไป อย่างถูกต้องยิ่งขึ้นไปอีก สูงขึ้นไปอีก, **ศีล สมาธิ** สูงขึ้นไปอีก ก็ส่งเสริมให้เกิด**ปัญญาที่สูงขึ้นไปอีก**, ปัญญาที่สามารถนำ**ศีล สมาธิ** ได้สูงยิ่งขึ้นไปอีก จนกระทั่งวาระสุดท้าย คือสูงสุด คือ หลุดพ้น.

นี่เรื่องของ**ศีล สมาธิ ปัญญา** ถ้ากล่าวโดยวิชาการ ก็เรียงลำดับว่า **ศีล สมาธิ ปัญญา**, ถ้ากล่าวโดยปฏิบัติการ โดยพุดตินัยแล้วก็จะพุดว่า **ปัญญา ศีล สมาธิ**; แต่เราไม่ค่อย

ได้ยิน และพระพุทธเจ้าก็ตรัสไว้ในรูปของอริยมรรคมีองค์ ๘, ๘ ประการนั้นท่านตรัสปัญญา คือ สมาธิ, ปัญญา คือ สมาธิ, ปัญญา คือ สมาธิ, แต่เราไม่ได้ยินว่าอย่างนั้น. เราได้ยินว่า สัมมาทิฏฐิ สัมมาสังกัปปไป สัมมาวาจา สัมมากัมมันโต สัมมาอาชีโว สัมมาวายาโม สัมมาสติ สัมมาสมาธิ ไปเสียก็เลยไม่รู้ไม่ได้สังเกตเพราะว่าเป็นคนที่ไม่สังเกต. ถ้าเป็นคนสังเกตสักหน่อยก็จะพบได้ด้วยตนเองว่า ในเมื่อพระพุทธเจ้าท่านจะตรัสไว้ในฐานะเป็นทางปฏิบัติแล้ว ท่านก็ตรัสเป็นลำดับเป็นปัญญา คือ สมาธิ โดยนัยดังที่กล่าวมานี้.

ที่นี้ก็มีเรื่องที่จะต้องทราบต่อไปอีกว่า ในองค์ทั้ง ๘ นั้น, องค์ทั้ง ๘ นั้น องค์ที่เป็นประธาน เป็นเจ้าของเรื่องก็คือสมาธิ คือ สัมมาสมาธิ; จะเข้าใจได้ง่ายก็เปรียบด้วยกองทัพ, สมานนั้นเปรียบเหมือนกับกองทัพหลวง ที่มีแม่ทัพบัญชางานกองทัพหลวง กองทัพที่เป็นประธาน ส่วนสัมมาทิฏฐิก็เป็นกองทัพหน้า กองที่ต้องไปข้างหน้า นำไปข้างหน้า หาวิธีการที่จะให้การรบนั้นดำเนินไปด้วยดี ก็ติดต่อกับกองทัพหลวง. กองทัพหลวงก็มีแผนดำเนินงานไปตามที่กองทัพหน้าได้รายงานไว้อย่างถูกต้องอย่างไร. นี่จึงต้องมีสัมมาทิฏฐิ คือ ความถูกต้องเป็นกองทัพหน้า, แล้วองค์อื่น ๆ นอกนั้นก็ก็เป็นกองทัพข้างซ้ายข้างขวา หรือ

กองเสบียงอาหารอะไรไปตามเรื่อง, รวมกันหมดครบ ๘ องค์พอดี ก็สำเร็จประโยชน์.

เมื่อทำหน้าที่กันจริง ๆ องค์ทั้ง ๘ ทำหน้าที่กันจริง ๆ ก็ปรากฏเป็นว่า **องค์ทั้ง ๗ ข้างต้นนั้นเป็นบริวารขององค์สุดท้าย**, องค์สุดท้ายคือสมาธิ แล้วองค์ ๗ องค์ข้างหน้านั้นเป็นบริวารของสมาธิ. **อย่างนี้เรียกว่า อริยสัมมาสมาธิ มีบริวาร ๗**, ถ้าว่ามันทำครบ เมื่อมันครบทั้ง ๘ องค์แล้ว ในลักษณะที่ทั้ง ๗ องค์นั้นเป็นบริวารของสมาธิแล้ว, **สมาธินั้นจะเปลี่ยนชื่อเป็นอริยสัมมาสมาธิมีบริวาร ๗**; ก่อนนี้มีชื่อว่า สัมมาสมาธิยังไม่เต็มยศ โดยแจกเป็นองค์ ๆ องค์ ๆ คล้ายกับมีน้ำหนักเท่า ๆ กัน, แต่ครั้งทำงานเข้าจริงให้สำเร็จประโยชน์ให้ตัดกิเลสได้นั้น องค์ทั้ง ๗ ต้องทำหน้าที่เสมือนหนึ่งเป็นบริวารขององค์สุดท้าย คือสมาธิ, พอทำได้อย่างนี้ สมาธินั้นเปลี่ยนชื่อเป็นอริยสัมมาสมาธิ มีบริวาร ๗. ก่อนนี้ก็ชื่อ สัมมาสมาธิเหมือนเพื่อนทะเลาะ แต่ครั้งประกอบกันทำหน้าที่ **สมบูรณ์เสร็จแล้ว ทั้ง ๗ องค์นั้นแวดล้อมหรือส่งเสริมสมาธิ, สมาธิก็ทำหน้าที่รบข้าศึก คือกิเลส ได้สำเร็จ**, สัมมาสมาธิได้รับการเชิดชูยกขึ้นสูงกว่า เป็นอริยสัมมาสมาธิ มีบริวาร ๗, องค์ ๗ ข้างต้นเป็นบริวารของสัมมาสมาธิ ในลักษณะอย่างนี้.

ถ้ารู้เรื่องอริยมรรคมีองค์ ๘ แล้วก็รู้เรื่องอริยสัมมาสมาธิ มีบริวาร ๗ นี้ไว้ด้วย มี ๘ ก็จริง แต่พอมีทำหน้าที่คุมกันเป็น กองทัพแล้วมันยกสมาธิขึ้นเป็นหลัก เป็นขุน เป็นขุนพล เป็นจอมทัพ นอกนั้นก็แวดล้อมจอมทัพ จอมทัพก็ทำหน้าที่กำจัด ข้าศึก, หมายความว่า **สมาธิในที่นี้มีปัญญาอยู่ในสมาธิ นั้นด้วย**. ฉะนั้นจึงสามารถกำจัดข้าศึก สัมมาสมาธิมีปัญญาของ สัมมาปฏิญญาเข้ามาเป็นกำลัง สำหรับแหวกไปพ้นฝ่าไป มันก็ทำได้ นอกนั้นก็ร่วมมือช่วยเหลือให้สำเร็จประโยชน์.

นี่ถ้าดูให้ดี ก็จะมองเห็นเห็นว่า ในเรื่องของชีวิตนี้ มีการต่อสู้เหมือนกับการทำสงคราม, การปฏิบัติธรรมที่ถูกต้อง นั้น จะมีลักษณะเหมือนการทำสงคราม คือทำสงคราม ระหว่างกิเลสกับโพธิ, ระหว่างความรู้กับความไม่รู้, หรือ ระหว่างความทุกข์กับจิตที่มีปัญญา.

ถ้าดำรงชีวิตได้อย่างนี้ ก็เรียกว่าดำรงชีวิตถูกต้อง โดยหลักพื้นฐาน, โดยหลักพื้นฐาน ดำรงชีวิตถูกต้องโดยหลักพื้นฐาน, ชีวิตเป็นไปในลักษณะที่ทำลายกิเลสอยู่เรื่อยไป เปรียบเหมือนกองทัพที่มีอาวุธสำคัญรุกไล่ข้าศึกถอยไป, หรือ เหมือนกับว่ามันพ่นไฟไปข้างหน้า อะไร ๆ ก็วินาศไปตามลำดับ สมาธิมีกำลังอย่างนี้.

ดังนั้นเป็นอันว่า จะเรียกอภิวรรณิกมัคค์, อริยอภิวรรณิกมัคค์ก็ดี จะเรียกว่า อริยสัมมาสมาธิมีบริวาร ๗ ก็ดี, มันก็เรื่องเดียวกัน. แต่ถ้าเราพูดเป็นองค์ ๆ เป็นองค์ ๆ เป็นอภิวรรณิกมัคค์ มีองค์ ๘ เป็นองค์ ๆ อย่างนี้ ก็ยังไม่ได้สู้รบตบมืออะไร, แต่ พอกลายเป็นอริยสัมมาสมาธิมีบริวาร ๗ กลายเป็นเวลาที่สู้รบตบมือกับข้าศึก, ทำลายล้างข้าศึกอย่างยิ่ง. สิ่งเดียวเท่านั้นแหละ เมื่ออยู่กันเป็นองค์ ๆ ก็เหมือนกับพักผ่อนอยู่, พอลุกขึ้นต่อสู้กิเลส องค์สุดท้ายเป็นแม่ทัพ ขุนพล องค์ ๗ องค์ที่เหลือเป็นบริวาร. นี่คือหลักพื้นฐานของการดำรงชีวิตโดยหลักพื้นฐาน.

เป็นอยู่โดยถูกต้องตามหลักสมณะ - วิปัสสนา.

แต่ก็ยังมีเรื่องพิเศษที่ควรจะทราบ เป็นเรื่องเบ็ดเตล็ดก็ได้ แต่ก็ควรจะทราบว่า บางทีพระพุทธเจ้าทรงแสดงอภิวรรณิกมัคค์โดยถ้อยคำอันอื่น คือโดยถ้อยคำว่า สมถะ ๑ วิปัสสนา ๑ อย่างนี้ก็มิใช่คือเมื่อจะแสดงว่าอะไรเป็นความดับทุกข์ดับกิเลส ดับทุกข์ ดับปัญหาต่าง ๆ ในบางแห่งแทนที่จะตรัสว่าอภิวรรณิกมัคค์ ตรัสว่า สมถะ ๑ วิปัสสนา ๑ ก็มี แปลว่าสมณะด้วย วิปัสสนาด้วย, มีเพียง ๒ เท่านั้น ไม่มีศีล.

ที่นี้บางคนจะสงสัย หรือนักค้านโง่ ๆ นั้นจะค้าน พระพุทธเจ้า ว่า**ทำไมไม่พูดถึงศีล** เล่า ? ถ้าในกรณีอย่างนี้ ก็ไม่ต้องพูดถึงศีล เพราะเอาศีลไปบรรจุไว้ในสมณะเสียแล้ว, ศีลรวมอยู่ในระบบสมณะเสียแล้ว มันจึงยังเหลือแต่สมณะด้วย วิปัสสนาด้วย, ๒ อย่างเท่านั้น. นี้อย่างนี้เราจะต้องเข้าใจกันไว้ ให้ดี ๆ ว่า พระพุทธเจ้านั้นต้องตรัสถูกต้องเสมอแหละ; แม้ บางที่จะตรัสเพียง ๒ บางที่จะตรัสเพียง ๓ บางที่ขยายออกเป็น ๘ มันก็เรื่องเดียวกันทั้งนั้นแหละ.

ถ้าจัดเป็น ๘ แล้ว ก็องค์มรรคมืดองค์ ๘, ถ้าจัด เป็น ๓ ก็ศีล สมาธิ ปัญญา, ถ้าจัดเป็น อีกระบบหนึ่ง เรียก ชื่อว่า **สมณะและวิปัสสนา เพียง ๒** อย่างเท่านั้น. ศีลอยู่ใน สมณะ ศีลรวมอยู่ในสมณะ, เป็นบริวาร คือรวมอยู่ในคำว่า สมณะ ก็ได้ คือความสงบทางกาย ทางวาจา ทางจิต แล้วก็มีปัญญา ที่เป็นวิปัสสนาเห็นแจ้งแทงตลอดสิ่งทั้งปวง ถ้าพูดเพียง ๒ เรื่อง, แม้จะพูดเพียง ๒ เรื่องว่าสมณะและวิปัสสนา มันก็หมด เหมือนกัน สามารถที่จะทำลายความทุกข์ได้ด้วยกันเหมือนกัน. ฉะนั้น จะพูดสั้น ๆ ว่า **ดำรงชีวิตด้วยสมณะและวิปัสสนา** ก็เรียกว่า **ดำรงชีวิตถูกต้องตามหลักพื้นฐาน** อยู่นั่นเอง.

นี้อาตมาได้แสดงมาโดยหัวข้อ **ว่าจะกล่าวโดย อัจฉริยคุณก็ได้**, หรือจะกล่าวโดยอริยสัมมาสมาธิมีบริวาร ๗

ก็ได้, โดย **ศีล สมาธิ ปัญญา** ก็ได้, โดย **สมณะและวิปัสสนา** ก็ได้, มันเท่ากันเลย มันเหมือนกันเลย มันเท่ากันเลย แต่เรียกชื่อไม่เหมือนกัน เรียกชื่อยาวสั้นกว่ากัน แจกมากแจกน้อยกว่ากัน, แต่เป็นเรื่องเดียวกันและเท่ากัน. เอาทั้งหมดมาแบ่งเป็น สมณะและวิปัสสนา มันก็ได้เพียง ๒ เรื่อง, เอามาแบ่งเป็นศีล สมาธิ ปัญญา มันก็ได้ ๓ เรื่อง, เอามาแบ่งเป็น ๘ มรรคมีองค์ ๘ มันก็ได้ ๘ เรื่อง; แต่ทั้งหมดนั้นเป็นเรื่องเดียวกันเท่ากัน, **พูด** ต่างกันโดยวิธีสำหรับพูด, แต่ตัวเรื่องที่พูดนั้นมันเท่ากัน.

ปฏิบัติอยู่ในกุศลกรรมบถ ๑๐.

ที่นี้ก็จะได้บอกกล่าวกันต่อไป ถึงชื่อของธรรมะอื่น ๆ ซึ่งเป็นหลักดำรงชีวิต, เป็นหลักดำรงชีวิตถูกต้องโดยพื้นฐาน. ขอให้จำคำนี้ไว้ให้ดี ๆ หลักดำรงชีวิตอย่างถูกต้องโดยพื้นฐาน โดยธรรมชาติพื้นฐาน กล่าวมาแล้ว ๓ พวก ๓ หมวด.

ที่นี้จะกล่าวถึงหมวดอื่นบ้าง ก็คือหมวดที่เรียกว่า **กุศลกรรมบถ** นี่ก็คือความถูกต้องทางกาย ทางวาจา และทางใจ **กายกรรม ๓** อย่าง, **วจีกรรม ๔** อย่าง, **มโนกรรม ๓** อย่าง ซึ่งชินหูหรือว่าชินตา อ่านกันมานานแล้ว ให้มันถูกต้องทางกายทางวาจา ทางใจ แม้จะไม่กล่าวถึงมรรค ผล นิพพาน,

แต่ก็เป็นมรรค ผล นิพพาน อยู่ในตัว. ถ้ามีความถูกต้องทางกาย, แล้วทางวาจา แล้วทางจิต แล้วมันก็ไม่ไปไหน, สมณะ - วิปัสสนาก็ยอมจะเกิดขึ้นมาเอง, นี่เป็นกล่าวขึ้นพื้นฐานที่สุด. เพราะฉะนั้น หลักกุศลกรรมบถ ๑๐ จึงถูกจัดไว้เป็นหลักพื้นฐานสำหรับระดับทั่วไป ในระดับต่ำระดับชาวบ้าน, ระดับฆราวาสครองเรือน.

ผู้ที่เคยศึกษาเรื่องกุศลกรรมบถ ๑๐ มาแล้ว ก็พึงเข้าใจให้ดีกว่า เมื่อท่านกล่าว โดยหลักพื้นฐานทั่วไป ถึงขั้นฆราวาสครองเรือนก็กล่าวเป็นหลักอย่างนี้; แต่อย่าลืมว่าโดยหลักกุศลกรรมบถ ๑๐ อย่างนี้ มันขึ้นไปได้ถึงเรื่องสมณะและวิปัสสนา; โดยเฉพาะมโนกรรมที่ไม่โลภ เพ่งเล็ง, ที่ไม่พยาบาท ที่ไม่เบียดเบียน นั้น, เป็นความถูกต้องทางจิต ซึ่งเมื่อมีความถูกต้องอย่างนี้แล้ว มันยอมมีความเป็นสมาธิเป็นสมณะ เป็นวิปัสสนา ไปตามลำดับ โดยที่จะรั้งไว้ไม่อยู่, แต่เมื่อกล่าวโดยหลักพื้นฐานขั้นต้น ๆ ก็กล่าวไว้แบบนี้ก่อนให้มันอยู่ในระดับง่ายสำหรับเด็ก ๆ หรือสำหรับคนที่แรกตั้งต้น, แต่อย่าลืมว่า ถ้ามันตั้งต้นได้แล้วมันเอาไว้ไม่อยู่ดอก มันต้องไปจนถึงสุดท้ายด้วยเหมือนกัน. ฉะนั้นอย่าดูถูกกุศลกรรมบถ ๑๐ ว่ามันต้นหรือมันง่าย หรือว่ามันปักหลักอยู่ที่นี้ไม่ไปไหน, อย่างนั้นก็ไม่ใช่; ลองเจริญกุศลกรรมบถ ๑๐ ให้ถูกต้องสิ มันก็ไป

จนถึงสมาธิ, จนถึงวิปัสสนาได้ด้วย.

ปฏิบัติให้ถูกต้องกับการที่ สิ่งทั้งปวงยึดถือเป็นตัวตนไม่ได้.

ที่นี้ก็จะกล่าวไปในรูปแบบที่เรียกว่า เขาเปรียบในการกล่าวก็ได้ โดยวิธีที่เหมาะสมกับการที่ทุกสิ่งยึดถือไม่ได้ นี่หมายความว่า ถ้าเขาถามว่าท่านปฏิบัติอย่างไร, ท่านมีหลักปฏิบัติอย่างไร, ท่านมีแนวปฏิบัติอย่างไร? เราก็ตอบอย่างไม่มีทางผิด ว่าปฏิบัติโดยแนวที่เหมาะสมกับการที่ทุกสิ่งมันยึดถือเป็นตัวตนไม่ได้, ธรรมชาติพื้นฐานมันมีอยู่ว่า ธรรมชาติทั้งหลายมันเป็นสิ่งทีว่าเป็นตัวตนไม่ได้. ฉะนั้นเราปฏิบัติอะไรปฏิบัติอะไรก็ตาม ให้มันเหมาะสมเข้ากันได้กับเรื่องที่ว่าทุกสิ่งยึดถือเป็นตัวตนไม่ได้; นี่คือธรรมชาติ ธรรมชาติมันมีมาในลักษณะที่ว่า ยึดถือเอาเป็นตัวตนไม่ได้, ให้เป็นสักแต่ว่าธรรมชาติ. ถ้าไปยึดถือเป็นตัวตน มันก็ฝืนกระแส มันก็สู้รบกับธรรมชาติ, มันก็ตายเปล่า; ฉะนั้น ปฏิบัติให้คล้อยให้ถูกต้องกับข้อที่ว่า สิ่งทั้งปวงยึดถือว่าเป็นตัวตนไม่ได้.

เรื่องสิ่งทั้งปวงยึดถือว่าเป็นตัวตนไม่ได้นี้ พุดมามากมายแล้ว และเข้าใจว่าพอจะเข้าใจกันได้ ว่าสิ่งปรุงแต่งทั้งหลาย

เป็นอนิจจัง ทุกขัง อนัตตา, สิ่งปรุงแต่งนั้นคือสังขาร
สังขาร แปลว่าปรุงแต่ง เรียกสั้น ๆ ว่าสิ่งปรุงแต่ง.

ที่นี้คำว่า สิ่งปรุงแต่ง นั้นมีความหมาย ๒ ความหมาย
คือว่ามันถูกปรุงแต่งมาโดยสิ่งอื่น มาเป็นอย่างไร, แล้วมันก็จะ
ปรุงแต่งสิ่งอื่น ๆ ต่อไปอีก. คำว่า ปรุงแต่ง นั้นมีทั้งฝ่าย
กระทำ และฝ่ายถูกกระทำ; ฝ่ายถูกกระทำก็ถูกปรุงแต่งมาแล้ว
ก็เรียกว่าสังขาร, แล้วมัน ยังมีหน้าที่ปรุงแต่งสิ่งอื่นต่อไปอีก
ก็ยังเรียกว่าสังขาร; ฉะนั้นสังขารจึงมีความหมายเป็นทั้งฝ่าย
ถูกกระทำ และฝ่ายกระทำ, พุทธภาษาไวยากรณณ์ก็ เป็นทั้งกัตตะ
และเป็นทั้งกัมมะ.

สิ่งที่เป็นสังขาร คือสิ่งปรุงแต่งนั้น ไม่มีอะไรที่ยึดถือ
เอาเป็นตัวตนได้ คือเป็นอนิจจัง ทุกขัง อนัตตา; ดังนั้นเราจะ
ต้องวางหลักปฏิบัติการเป็นอยู่ของเรา ให้สมคล้อยกับความจริง
ข้อนี้ คือความจริงที่ว่า สิ่งทั้งปวงยึดถือว่าตัวตนไม่ได้, พอ
มีหลักผิดไปจากนี้ มันก็กััดเอาทันที, สังขารที่เราไปยึดเอา
เป็นตัวตน มันจะกััดย้อนกลับมา กััดเอาทันที, นั่นแหละ คือ
ความทุกข์.

จงปฏิบัติชนิดที่ว่าเข้ากันได้กับกฎของธรรมชาติ
อันเด็ดขาดว่าสิ่งทั้งหลายทั้งปวงยึดถือว่าตัวตนไม่ได้, นี้คือ
หัวใจของพระพุทธศาสนา ที่มีบาลีว่า สัพเพ ธมฺมา นาลิ

อกินิเวสสาย – ธรรมทั้งหลายทั้งปวงอันใคร ๆ ไม่ควรยึดมั่นถือมั่น; ธรรม ในที่นี้ หมายถึงสิ่ง, สิ่ง ในที่นี้ หมายถึงสังขาร และเลยไปถึง วิสังขาร ก็ได้, แม้ที่เป็นวิสังขารมิใช่สังขาร ก็ไม่ควรยึดมั่นถือมั่นว่าเป็นตัวตน เพราะมันเป็นตัวธรรมชาติเอง. สังขารก็เป็นสังขาร, วิสังขารก็เป็นวิสังขาร จะมายึดมั่นเป็นตัวเป็นตน-ของตนไม่ได้; ดังนั้น พระนิพพานก็เป็นพระนิพพาน จะมาเป็นตัวตนของใครไม่ได้.

ที่นี้ที่เกี่ยวกับเรื่องของคน ๆ หนึ่ง มันก็มีว่า จิต มีความรู้สึกคิดนึก, มันคิดนึกไปในทางยึดมั่นถือมั่น มันก็เป็นความยึดมั่นถือมั่น; แต่เมื่อสิ่งทั้งหลายทั้งปวงยึดถือไม่ได้ จิตนี้ก็ไม่ควรยึดถือสิ่งใดว่าเป็นตัวตน, แม้แต่ร่างกายนี้, แม้แต่ชีวิตนี้, แม้แต่อัตตภาพนี้, จิตนี้ก็ไม่ควรที่จะยึดมั่นว่าของตน. นี้สิ่งที่ื่นออกออกไป เช่น บุญ กุศล สวรรค์ นิพพานด้วยก็ได้ ว่า เป็นธรรมชาติ ตามธรรมชาติ, ไม่อาจจะยึดถือว่าเป็นตัวตน - ของตน. พระนิพพานเป็นวิสังขาร ไม่มีความทุกข์เลย แต่ถึงอย่างนั้นก็ไม่อาจจะถูกยึดถือว่าเป็นตัวตนหรือของตนให้แก่ใครได้, คงเป็นพระนิพพานถาวรอยู่ตลอดกาล.

นี่สรุปความสั้น ๆ ว่า จะต้องปฏิบัติให้เหมาะสมกับการที่สิ่งทั้งหลายทั้งปวงอันใคร ๆ ยึดมั่นถือมั่นไม่ได้.

เป็นอยู่โดยไม่ต้องรัก โกรธเกลียดกลัว ฯลฯ

ที่นี้ก็จะพูดต่อไปอีก ต่อไปอีกให้มันฟังง่ายขึ้นไปอีก จะปฏิบัติในลักษณะที่ ไม่มีอะไรที่จะต้องไปรัก ไปโกรธ ไปเกลียด ไปกลัว ไปอาลัยอาวรณ์ ไปหึงไปหวง ไปอิจฉา ริษยา, ปฏิบัติโดยหลักที่ไม่ต้องมีอะไรที่จะต้องเข้าไปรัก ไปโกรธ ไปเกลียด ไปกลัว เป็นต้น.

แล้วก็เลยไปถึงว่าประหลาด หรืออัศจรรย์ น่าอัศจรรย์ ถ้ายังเห็นเป็นของประหลาดอยู่ คนนั้นยังโง่อยู่, ถ้ายังเห็นเป็นของน่าอัศจรรย์อยู่ที่คนนั้นมันยังโง่อยู่, ระวังให้ดี. เรื่องนี้อาจจะกล่าวรวมไปถึงว่า แม้พระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ ก็เถอะ ก็เป็นตามธรรมชาติ ตามกฎเกณฑ์ของท่าน, ไม่น่าประหลาด ไม่น่าอัศจรรย์. แต่ยกเว้นให้สำหรับพูดตามธรรมดาพูดภาษาชาวโลก ก็ได้ยินอุบาสกอุบาสิการ้องตะโกนว่า พระพุทธเจ้าน่าอัศจรรย์จริง, พระธรรมน่าอัศจรรย์จริง, พระสงฆ์น่าอัศจรรย์จริง, นี้ก็ไม่ใช่ไร, นี้พูดตามความรู้สึก แต่ว่าจิตไม่ได้หมายมั่นเป็นตัวเป็นตน เขาพูดตามความรู้สึก, เรื่องอย่างนี้มีบ่อย บาลีนี้. พระพุทธเจ้าน่าอัศจรรย์จริงนี้ พระพุทธเจ้าไม่เคยตรัส, พระพุทธเจ้าจะตรัสอย่างนั้นไม่ได้. แต่เรา ๆ ชาวโลกนี้ พอรู้จัก พระพุทธเจ้า พระธรรม พระสงฆ์เข้าก็รู้สึกว่าน่าอัศจรรย์ น่าอัศจรรย์ น่าอัศจรรย์ ก็ตะโกนออกมา, นี้ก็แปลว่า **เป็น**

ความรู้สึกเท่านั้น ไม่ใช่ความจริงของธรรมชาติ, โดยความจริงของธรรมชาติ สิ่งทั้งหลายทั้งปวงก็สักว่าเป็นธรรมชาติ.

ที่นี่ จะให้เห็นไปถึงข้อที่ว่า ไม่มีอะไรที่จะควรเรียกว่า **นำอัศจรรย์** หรือนำอัศจรรย์ ในโลกนี้เวลานี้, เขาทำอะไรได้ ซึ่งคนทั้งหลายเป็นผู้หลงว่านำอัศจรรย์ นำอัศจรรย์อย่างยิ่ง จึงไปซื้อทีวีมา, จึงไปซื้อวีดีโอมา, ไปซื้อรถยนต์มา, ไปซื้ออะไรต่าง ๆ ที่ว่ามันนำอัศจรรย์, นี่คือความโง่. ถ้ารู้สึกว่ามีสิ่งเหล่านี้ นำอัศจรรย์ ก็เรียกว่าความโง่ยิ่งเหลืออยู่มาก; แต่ถ้ารู้ว่ามีมันเช่นนั้นเอง, มันเช่นนั้นเอง, มันเช่นนั้นเอง, ของที่เห็นว่านำอัศจรรย์สักเท่าไร จะไปโลกพระจันทร์กันได้, หรือว่าจะทำอะไร อิเล็กทรอนิกส์ คอมพิวเตอร์ อะไรก็ตาม ถ้ายังรู้สึกว่านำอัศจรรย์ อยู่ ก็คือมันยังโง่อยู่ **ถ้ารู้สึกว่าเช่นนั้นเอง**, เมื่อประกอบกันเข้า แล้วมันเป็นเช่นนั้นเอง, เมื่อประกอบกันเข้าแล้วมันเป็นเช่นนั้นเอง, เมื่อปรุงแต่งกันเข้าแล้ว มันเป็นเช่นนั้นเอง, เช่นนั้นเอง อย่างนี้เรียกว่าไม่โง่. ฉะนั้นจะต้องปฏิบัติจนถึงขนาดที่เรียกว่า ไม่มีอะไรที่เรียกว่าประหลาด หรือนำอัศจรรย์ หรือน่ากลัว น่าตกใจ.

เอาที่เป็นอย่างง่าย ๆ กันดีกว่า อย่างนั้นมันเรื่องบางคนไม่รู้เรื่อง, เอาอย่างง่าย ๆ เช่นว่า เมื่อผ้าทองนะ ซ้ำแหละผ้าทองคน หรือผ้าทองสัตว์ เช่นวัว เช่นควาย เช่นหมู ออกมากระจาย

“ถ้ามีความรู้อย่างถูกต้องว่าเช่นนั้นเองแล้ว
ก็จะมีอะไรที่น่าประหลาด
หรือที่น่าตกใจ หรือน่ากลัว
นี่เรื่องธรรมดาแท้ๆ เรื่องตลอดกาลด้วย ”

แฝงออก, เด็ก ๆ กลัวทั้งนั้นแหละ เด็ก ๆ กลัวทั้งนั้น ถึงคนใหญ่
บางคนก็กลัว, บางคนก็อาเจียน เพราะมันน่ากลัว หรือมัน
ประหลาด. ถ้ายังรู้สึกน่ากลัวหรือน่าประหลาด อย่างนี้ก็คือ
ยังไม่รู้อะไร, ยังไม่รู้อะไร. ถ้ารู้อะไรถึงที่สุด มันก็จะไม่มีอะไร
ที่น่ากลัว, นี้เพียงแต่เห็นเลือดมากสักหน่อยก็เป็นลมแล้ว, มัน
ไม่มีความรู้ที่ถูกต้องว่า มันเช่นนั้นเอง; ฉะนั้นถ้ามีความรู้
อย่างถูกต้องว่าเช่นนั้นเองแล้ว ก็จะมีอะไรที่น่าประหลาด
หรือที่น่าตกใจ หรือน่ากลัว, นี่เรื่องธรรมดาแท้ๆ เรื่องตลอดกาล
ด้วย. การที่ได้ผ่าคน หรือผ่าสัตว์ออกมาให้เห็นข้างใน เหมือน
อย่างที่เขาช่าแหละสัตว์ คนที่ไม่เคยเห็นมันก็น่ากลัว มันก็รู้สึก
กลัว มันก็ตกใจ มันก็ประหลาด, จะมีอะไรก็ตาม มันเป็น
เช่นนั้นเองทั้งนั้น; ฉะนั้นจึงไม่ต้องประหลาดใจ ไม่ต้อง
อัศจรรย์ใจ ไม่ต้องกลัว ไม่ต้องกลัว.

นี่เราจะปฏิบัติโดยหลักที่ว่าเราไม่ต้องรัก ไม่ต้องโกรธ
ไม่ต้องเกลียด ไม่ต้องกลัว ไม่ต้องอาลัยอาวรณ์ไม่ต้องวิตกกังวล
ไม่ต้องอิจฉาริษยา ไม่ต้องหึง ไม่ต้องหวง ไม่ต้องฆ่าตัวตาย
ในที่สุด นี่เรียกว่าแสดงโดยผลที่มันจะได้รับ จากการปฏิบัติ
ที่ถูกต้อง.

ปฏิบัติอยู่โดยหลักเพิกถอนกรรมเก่า.

เอ้า, ที่นี้ก็พูดเลยว่า จะปฏิบัติในลักษณะที่เป็นการ
เพิกถอนกรรมเก่า เพิกถอนกรรมเก่า ข้อนี้บางคนไม่ทราบ,
แล้ว บางคนก็ทราบมาผิด ๆ ที่ว่าอะไร ๆ ก็ล้วนแต่เป็นเรื่อง
ของกรรมทั้งนั้น เป็นเรื่องเข้าใจผิด, เข้าใจผิดกันอยู่เป็นพื้นฐาน.
แต่พระพุทธเจ้าท่านตรัสว่า สุข - ทุกข์มิใช่เป็นผลของ
กรรมเก่า, ความสุข - ความทุกข์ที่ได้รับมิใช่เป็นผลของ
กรรมเก่า, แต่มันเป็นผลของการปฏิบัติผิดหรือปฏิบัติถูก
ต่อกฎของอิทัปปัจจยตา. ถ้าปฏิบัติผิดต่อกฎของอิทัป-
ัจจยตา ที่นี้และเดี๋ยวนี้. ต้องเป็นทุกข์แหละ, ถ้าปฏิบัติถูก
ต่อกฎอิทัปปัจจยตา ที่นี้เดี๋ยวนี้. แล้วมันไม่เป็นทุกข์ดอก,
แม้ว่ากรรมเก่ามันจะมีมาจริง ก็เอา ให้มันมาเถอะ จะต้อนรับ
ด้วยกฎอิทัปปัจจยตา, ปฏิบัติให้ถูกต้องตามกฎของอิทัปปัจ-
จยตาอยู่เสมอ ในขณะที่อารมณ์มากระทบทางตา ทางหู

ทางจุมูก ทางลิ้น ทางกาย ทางใจ, มีผัสสะแล้ว มีสติปัญญา มีวิชชากำกับผัสสะอย่างนี้แล้ว จะไม่มีทุกข์, แม้ว่ากรรมเก่า มันจะมีมา มันก็ทำให้เป็นทุกข์ไม่ได้.

นี่เป็นเรื่องที่สังเกตเห็นว่า เข้าใจผิดกันอยู่มาก อะไรก็กรรมเก่า, ยอมแพ้กกรรมเก่า, กรรมเก่า. แต่ธรรมชาติของ พระพุทธเจ้านั้น ไม่ได้ว่าเป็นเพราะกรรมเก่า, สุข - ทุกข์ มีใช่เป็นผลของกรรมเก่า, แต่เป็นผลของการปฏิบัติผิดหรือ ปฏิบัติถูก ต่อกฎอิทัปปัจจยตา ที่นี้และเดี๋ยวนี้นั่น. เราจะ ปฏิบัติชนิดที่ว่ากรรมเก่าทำอะไรไม่ได้ เราจะดำรงชีวิต ปฏิบัติตน อยู่ในลักษณะที่กรรมเก่าทำอะไรไม่ได้, มีแต่กรรมใหม่ที่ทำใหม่ ถูกต้องดียิ่ง ๆ ขึ้นไป, ปฏิบัติอย่างนี้แหละวิเศษ.

ปฏิบัติในลักษณะเพิกถอนอำนาจของผีसाงเทวดา.

นี่ต่อไปอีกก็ว่า จะปฏิบัติในลักษณะที่มันเพิกถอน อำนาจ ของผีसाงเทวดาพระเป็นเจ้าในที่สุด, ปฏิบัติเพิกถอน ชนะอำนาจของผีसाงเทวดาต่ำ ๆ ผีโง่ ๆ ผีเด็ก ๆ ผีต่ำ ๆ จนถึง เทวดา จนถึงพระเจ้า จนถึงพระเป็นเจ้า จนถึงเป็นจอม พระเป็นเจ้า ก็ทำอะไรเราไม่ได้; เพราะเรามีเครื่องมือคือ อิทัปปัจจยตา พระเจ้าเหล่านั้นจะสถาปให้เราเป็นอะไรไม่ได้, สถาปไม่ได้ เพราะเรามีหลักอิทัปปัจจยตา, ถืออยู่เป็นหลักว่า

ปฏิบัติอย่างนี้มันไม่มีทุกข์ มันไม่เกิดทุกข์, ปฏิบัติอยู่อย่างนี้มันไม่มีทางที่จะมีความทุกข์. ต่อเมื่อเราปฏิบัติผิด, **ปฏิบัติผิดต่อกฎของอิทัปปัจจยตา** เสียเอง ถ้าอย่างนี้แล้วต้องเป็นทุกข์ ไม่ต้องมีผีसागเทวดาที่ไหนเข้ามาให้โทษดอก, ไม่มีพระเจ้าที่ไหนมาสาปแช่งดอก มันก็เป็นทุกข์เสียเอง; เพราะปฏิบัติผิดต่อกฎอิทัปปัจจยตา คือปฏิบัติไปในทางที่ทำให้เกิดทุกข์ขึ้นมา. ขอให้เราปฏิบัติชนิดที่ว่าเพิกถอนอำนาจผีसागเทวดาพระเป็นเจ้า พระอะไรเสียได้, อยู่ด้วยความถูกต้องตามกฎอิทัปปัจจยตา.

นี่คือหลักปฏิบัติ ที่เมื่อกล่าวเอาผลเป็นหลักปฏิบัติเพื่อได้ผลอย่างนี้.

ปฏิบัติชนิดที่ขับไล่ โศคชาตาราตี.

ที่นี้ก็พูดเสียเลยว่า เราจะปฏิบัติชนิดที่ไล่หรือตะเพิดไล่โศคเคราะห์ชาตาราตี, ที่หมอดูว่าโชคร้าย ชาตาร้าย อะไรร้าย ชาตาราตีร้าย โศคร้าย เราตะเพิดไปให้หมดได้ ด้วยการปฏิบัติให้ถูกต้องต่อกฎของอิทัปปัจจยตา แล้วมันเป็นทุกข์ไม่ได้, ฉะนั้นก็เลิก เลิกกันที่ **เรื่องโศคตี - โศคร้าย เรื่องดวงตี - ดวงเสีย ดวงอะไรนี้ เลิกกันที;** เพราะว่าเราปฏิบัติตามกฎ

ของอิทัปปัจจยตาอย่างถูกต้องแล้ว สิ่งเหล่านั้นก็ไม่มี
ความหมาย. ดังนั้นเราปฏิบัติในลักษณะที่ว่า ไม่มีโชคดี -
โชคร้ายกะเรา, เราอยู่เหนือ เหนืออำนาจของโชค ของ
เคราะห์ ของไสยศาสตร์ทั้งหลาย.

นี่ก็คล้ายกับว่า ปฏิบัติจนอยู่นอกอำนาจของดวงดาว
ของเคราะห์ชะตาราศีอะไร, กระทบอยู่นอกเหนืออำนาจ
ของผีสาংเทวดา พระเป็นเจ้าที่ยังกินสินบนนะ. พุดอย่างนี้
ไม่ใช่ด่าเขา พุดตามความจริง, พระเป็นเจ้าถ้าตามแบบที่พุด
กล่าว ๆ กันนั้น กินสินบนทั้งนั้น, ต้องมีบบานบุญช้ายัญอย่างนั้น
อย่างนี้, หรือจะต้องอ้อนวอน จะต้องอ้อนวอนก็กินสินบน
ชนิดหนึ่งเหมือนกัน. ถ้าต้องอ้อนวอนแล้ว พระเจ้าจึงจะช่วยนะ,
พระเจ้ากินสินบน คือการอ้อนวอนนั้นแหละ, พระเจ้าอย่างนี้
เรามีการปฏิบัติชนิดที่จะออกมาเสีย ออกมาเสียจากอำนาจ
ของพระเจ้า.

หลักสำคัญต้องดำเนินชีวิตตามกฎอิทัปปัจจยตา.

ที่นี้ก็รวมความว่า เราจะต้องปฏิบัติดำเนินชีวิต ชนิด
ที่ไม่ให้ผิดต่อกฎของอิทัปปัจจยตา มาจบกันที่นี้, เราจะต้อง
ปฏิบัติดำเนินชีวิต ไม่ให้ผิดกฎของอิทัปปัจจยตา แล้วมันจะแก้

ได้หมด. ศึกษาเรื่องอิทัปปัจจยตาให้ดี ๆ ควบคุมผัสสะไว้ได้เสมอไป, ไม่ให้เกิดตัณหาอุปาทาน ไม่ให้เกิดทุกข์เลย เพราะปฏิบัติไม่ให้ผิดต่อกฎของอิทัปปัจจยตา แล้วจะแก้ปัญหาก็ได้หมด. นี่ใจความสำคัญมันมาอยู่ที่ตรงนี้แล้วว่า **ปฏิบัติถูกต้องโดยหลักพื้นฐาน ก็คือ ปฏิบัติอย่าให้ผิดต่อกฎของอิทัปปัจจยตา ที่เป็นความดับทุกข์, ให้มันเป็นความหยุดความทุกข์ ดับความทุกข์ ไหล่ตะเปิดความทุกข์ออกไปเสียหมดสิ้น.**

ปฏิบัติให้เกิดผลเป็นอยู่ดีไม่มีทุกข์ในสามภุมิ.

ที่นี้ก็ดูผลที่น่าชื่นใจในขั้นสุดท้ายว่าเราจะต้องปฏิบัติให้มีความเป็นอยู่ที่ดีที่สุดในทั้ง ๓ ภุมิ, ในทั้ง ๓ ภุมิ : **กามาวจรภุมิ** คือยังต้อง *อยู่ด้วยกามคุณ* นี้ภุมิหนึ่ง, ต้องปฏิบัติให้ถูกต้อง ให้ถูกต้อง ไม่ให้มันเกิดเป็นพิษเป็นโทษขึ้นมาได้ ยังเป็นบุญคุณ เป็นสัตว์ธรรมดาอยู่ ยังต้องเกี่ยวข้องกับกามคุณ ก็ปฏิบัติอย่าให้โทษมันเกิดขึ้นมาได้ อันเนื่องมาจากกามคุณ, คือ **ปฏิบัติธรรมะ อย่างน้อยที่สุดก็กุศลกรรมบถ ๑๐** นั้นแหละ ถ้าปฏิบัติได้ตามนั้นแล้ว แม้จะเป็นผู้ครองเรือน บริโภคกามก็ไม่มีโทษอะไร.

และปฏิบัติให้ถูกต้องแม้ในชั้น **รูปาวจรภูมิ** คือ เหนือ
 กามขึ้นไป ไปเป็นพรหม เป็นพรหมมีรูป ก็โดยกฏที่ปัจจุยตา
 อีกนั่นเอง, ไม่มีความทุกข์ในภูมินั้น ๆ แม้ว่าจะละจากกามเสีย
 แล้ว ไปอยู่ในสภาพที่ไม่มีกาม มีแต่รูปบริสุทธิ รูปธรรมบริสุทธิ
 ก็ยังได้ ก็ไม่มีทุกข์.

ที่นี่ สูงขึ้นไปอีกชั้นหนึ่ง **อรุปาวจรภูมิ** อรูปาวจรภูมิ
 ภูมิที่ไม่มีรูป; ที่เรียกกันว่าอรุปพรหมนั้น. **อภามาพจร** นั้น
 มีกามคุณ, รูปพรหมไม่มีกามคุณ **อรุปพรหม** ไม่มีกามคุณ
 แปลว่าจะสูงขึ้นไปอยู่ในภูมิไหนใน ๓ ภูมินั้น ก็ไม่มีความทุกข์
 ไม่มีความผิดพลาดในภูมินั้น ๆ มีแต่จะก้าวล่วงขึ้นไป ก้าวล่วง
 ขึ้นไป, จนถึงออกไปจากภูมิลำนี้ ไปสู่โลกุตตรภูมิ ออกไปเสีย
 จากภพทั้ง ๓ นี้ได้ **ออกไปเสียจากกามภพ รูปภพ อรูปภพ,**
แล้วก็ไปสู่โลกุตตรภูมิ ซึ่งมีใช้ภพ.

ในชีวิตประจำวันต้องได้ชิมรสนิพพาน.

ที่นี่ จะให้มาในชีวิตประจำวันมากขึ้น ก็ขอให้มีการ
 ปฏิบัติในลักษณะที่ได้ชิมรสพระนิพพานล่วงหน้า, ชิมรส
 พระนิพพานล่วงหน้าอยู่เป็นประจำ คือมีชีวิตชนิดที่กิเลส
 ไม่ครอบงำ แล้วก็รู้สึกได้ด้วยตนเองว่า เมื่อกิเลสไม่ครอบงำแล้ว

มันมีชีวิตอย่างไร เป็นอย่างไร, นี่มีชีวิตเย็นอย่างนี้เป็นนิพพาน ล่วงหน้า เป็นนิพพานซิมลองกันก่อน, ระวังรักษากาย วาจา ใจ ให้ดี อย่าให้กิเลสเกิดขึ้นครอบงำได้ แล้วมันก็จะมีความเย็น เป็นความหมายของนิพพาน ตามมากตามน้อยอยู่ในการ ประพฤติกระทำนั้น ๆ, แปลว่าเราปฏิบัติชนิดที่เป็นการดีมี หรือ ชิมรสของพระนิพพานล่วงหน้าอยู่เป็นประจำ, แล้วก็พอใจ มากขึ้นก็ปฏิบัติมากขึ้น พอใจมากขึ้นก็ปฏิบัติมากขึ้น จนกว่า จะได้นิพพานชนิดถาวร คือกิเลสไม่เกิดอีกต่อไป. เดียวนี้ว่า **เมื่อกิเลสไม่เกิด เราชิมรสของพระนิพพานเป็นการ ล่วงหน้า,** แล้วทำให้กิเลสเกิดน้อยลง ก็มีชิมรสของพระนิพพาน มากขึ้น สามารถควบคุมไม่ให้กิเลสเกิดได้เป็นวัน ๆ เดือน ๆ อย่างนี้ ก็ชิมรสของพระนิพพานได้เป็นวัน ๆ เดือน ๆ จนกว่า จะทำให้กิเลสหมดไปไม่มีมาอีก, นี่เป็นการหลุดพ้นจริง เข้าถึง ซึ่งภาวะแห่งพระนิพพานอันสมบูรณ์โดยแท้จริง.

นี่คือแบบการดำรงชีวิตชนิดพื้นฐาน ในความหมาย หลายๆ แ่ง หลายๆ มุม ต่างแ่งต่างมุม, เอามาใคร่ครวญ พิจารณาดูให้ดี แล้วก็จะเห็นว่า เป็นการครองชีวิตแบบพื้นฐาน ทั้งนั้นแหละ, แม้จะมีการครองชีวิตแบบชิมรสพระนิพพาน ล่วงหน้าอยู่เป็นประจำวัน ก็เป็นพื้นฐาน เพราะมันเป็นพื้นฐาน อย่างนั้นจริง ๆ. เมื่อมีรสของพระนิพพาน คือ ว่างจากกิเลส

ไม่มีกิเลสรบกวน อยู่เป็นพื้นฐานแล้วก็ไม่ต้องกลัว, มันก็ก้าวหน้า ๆ ก้าวหน้าไปจนถึงมีนิพพานที่สมบูรณ์.

เราจึงควรสนใจให้เป็นอย่างยิ่ง ในเรื่องมีชีวิตปัจจุบันประจำวันนี้ ให้เป็นการชิมรสของพระนิพพาน ล้วงหน้า, ล้วงหน้าอยู่เรื่อย ๆ ไปเถิด จะเป็นผลดี คือจะก้าวไปโดยเร็ว จะก้าวไปสู่จุดหมายปลายทางได้โดยเร็ว **เมื่อกิเลสเกิดขึ้น ก็รู้จักว่ามันเป็นอย่างไร รู้จักทำไม่ให้เกิดกิเลส** เมื่อกิเลสไม่เกิด ก็รู้จักว่ามันมีผลอย่างไร, มันเย็นอย่างไร. นั่นแหละชิมรสพระนิพพาน ล้วงหน้า เป็นระยะ เป็นคราว ๆ เป็นครั้งคราว ๆ จนกระทั่งว่ามันสมบูรณ์เลย ไม่เป็นครั้งคราว, ติดต่อเนื่องกันไปไม่ขาดตอนเลย เพราะว่ากิเลสมันหมดไป เพราะได้ทำให้กิเลสชুবผอมจนตายไป ไม่ให้โอกาสกิเลสเกิด, ไม่ให้อาหารแก่กิเลส ไม่ส่งเสริมไม่ให้ปัจจัยแก่กิเลสจนกิเลสมันผอมและตายไป, นี้เราเรียกว่าปฏิบัติโดยหลักพื้นฐานแท้ ๆ เป็นหลักพื้นฐานแท้ ๆ.

นี่ก็ได้อธิบายมาพอสมควรแก่เวลาแล้วว่า **จงมีชีวิตชนิดที่เป็นการปฏิบัติ มีหลักพื้นฐานถูกต้อง, ถูกต้องตามหลักพื้นฐานของธรรมชาติคือเป็นอย่างนี้ อยู่โดยอริยมรรคมีองค์ ๘, อยู่โดย ศีล สมาธิ ปัญญา, อยู่โดยถูกต้องตามหลักของสมณะ - วิปัสสนา, อยู่ในกุศลกรรมมถ ๑๐,**

แล้วปฏิบัติโดยหลักที่ถูกต้องกับข้อที่สิ่งทั้งปวงที่ยึดถือไม่ได้, แล้วปฏิบัติโดยวิธีที่ไม่ต้องเกิดความรัก โกรธ เกลียด กลัว วิตกกังวล อาลัยอาวรณ์, ปฏิบัติอยู่โดยหลักที่เพิกถอนกรรมเก่า กล้าทำทนายกรรมเก่า ปิดประตูกรรมเก่า, ไม่ให้ตามมารังแกได้, แล้วก็ปฏิบัติชนิดที่ตะเปิดไล่ โชคเคราะห์ ชะตาราசிผีสาংเทวดา พระเป็นเจ้าที่ยังกินสินบนออกไปให้หมดสิ้น, แล้วก็ดำเนินชีวิต อย่าให้ผิดแบบอิทัปปัจจยตา, อย่าให้ผิดกฎอิทัปปัจจยตา ก็จะได้อย่างที่ว่ามานั้น. จะเป็นผู้ที่ได้ดีที่สุดในไม่ว่าจะตั้งอยู่ในภพไหน, ยังมีชีวิตเป็นกามาวจรภูมิ รูปาวจรภูมิ อรูปาวจรภูมิ ก็สามารรถดำรงอยู่โดยไม่ต้องเป็นทุกข์เลย, แล้วก็ได้รับพระนิพพานล่วงหน้า พระนิพพานชิมลอง อยู่เป็นประจำ เป็นประจำ แล้วก็เจริญงอกงามยิ่งขึ้น ๆ จนเป็นนิพพานที่สมบูรณ์ มันก็ทันเวลา เสร็จได้ในชีวิตปัจจุบันนี้ ก่อนแต่จะเข้าโลงไป ได้รับสิ่งที่ดีที่สุดที่มนุษย์ควรจะได้รับ, ไม่เสียที่ที่เกิดมาเป็นมนุษย์และพบพระพุทธศาสนา.

การบรรยายนี้ ก็สมควรแก่เวลาและเร็วแรง ของผู้บรรยาย จึงต้องขอยุติการบรรยายในวันนี้ไว้เพียงเท่านี้เป็นโอกาสให้พระคุณเจ้าทั้งหลาย สวดบทพระธรรมคณสาธยาย มีเนื้อความส่งเสริมกำลังใจ ส่งเสริมกำลังสติปัญญา ของท่าน

ทั้งหลาย ให้เจริญงอกงามก้าวหน้าไปในทางแห่งการปฏิบัติ
ดังกล่าวมาแล้วนั้นทุกประการ ณ กาลบัดนี้.

พจนานุกรมศัพท์
ภาษาไทย

พจนานุกรม ๑๐๐ ปี
๒๗ พฤษภาคม ๒๕๕๕ - ๒๕๕๕

“... มีธรรมชาติพื้นฐานอยู่อย่างนั้นๆ
อย่างตายตัว เมื่อไม่ทำให้ถูกต้อง
ก็เกิดความทุกข์ขึ้นมา
เราจึงต้องมีการดำรงชีวิตที่ถูกต้อง...”

พุทธทาส อินทปัญโญ